

Ķīniešu (haņ tautības) bēru rituāli *The Burial Rituals of the Han Chinese*

Karīna Jermaka

Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte
Visvalža iela 4a, Rīga, LV-1050
E-pasts: karina.jermaka@gmail.com

Kopsavilkums

Tradicionālo kultūru pētījums saistīts ar specifisku komponentu un pazīmju noturību laika gaitā. Cilvēku etniskās savdabības vienotības organizācija izpaužas visos līmeņos: sociālajā, politiskajā, ekonomiskajā, tiesiskajā un citos līmeņos. Cilvēku pasaules uztveres normas ir balstītas uz vienotu un nemainīgu vērtību sistēmu un nosaka socializācijas un etnosa tradīcijas nepārtrauktību.

Tradicionālās kultūras aspekti izpaužas ne tikai mitoloģiskos tekstos, bet arī citos žanros, kuri savukārt sakņojas mītos un leģendās. Pētot šos tekstus, ņemot vērā konkrētās tradīcijas, to struktūru un loģiku, mēs varam dziļāk izprast rituālu būtību un saprast to darbību dinamiskā. Pētot apbedījumu un piemiņas rituālus, ir iespējams pieskarties pašam ķīniešu tradicionālās kultūras kodolam.

Rakstā ir aprakstīti visi rituāli, kas saistīti ar cilvēka miršanu, apglabāšanu un sērām. Atsevišķa daļa tiek veltīta ar nāvi saistītām paražām un ticējumiem.

Atslēgvārdi: nāve, bēru rituāli, haņ tautība, ķīniešu paražas.

Nāve ir cilvēka dzīves neatņemama sastāvdaļa, lai cik kādam naudas un varas, neviens nevar izvairīties no tās. Katrai tautai ir savas tradīcijas un rituāli, kuri ar laiku ir mainījušies un attīstījušies. Tie ir cieši saistīti ar reliģiju, kultūru, ģeogrāfiju un citiem faktoriem. Aizvēsturiskajā Ķīnā ceremonija, saistīta ar apbedīšanu, bija ļoti vienkārša. Mirušā ķermeņi pārklāja ar lapām un ieraka zemē ārpus apmetnes, pie tam šo vietu nekādā veidā neapzīmēja. Tas bija dabisks process: ķermeņi atgriezās atpakaļ pie dabas.¹

Bēres ķīniešu kultūrā sauc par “sēru lietu” 喪事 vai “baltu lietu” 白事.² Balta krāsa ķīniešiem asociējas ar sērām. Hieroglifs “balts” 白 ir attīstījies no ideogrammas, kur bija zīme “ieiet; ienākt” un divas horizontālās svītras (“divi”).³ Senie cilvēki attēloja sauli, kas noriet rietumos, un tās krāsa kļūst bāla. Katru rītu saule lec un vakarā noriet, un arī cilvēki līdzīgā kārtā atnāk uz šo pasauli un aiziet no tās.

¹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 72.

² Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 31.

³ Мьщик, А. П. *214 ключевых иероглифов в картинках с комментариями*. Санкт-Петербург: Каро, 2013, с. 26.

Rituāli, saistīti ar nāvi, ir atkarīgi no reģiona un mirušā cilvēka statusa. Parasti mirušajam cilvēkam Ķīnā tika izrādīts liels gods un veltīta liela uzmanība, it īpaši tas attiecas uz brīdi, kad nomirst vecāki.⁴

Līdz ar Ķīnas civilizācijas attīstību un Konfūcija mācības izplatību parādījās ideja par “četriem pirmsākumiem” *siduan* 四端:

1. Līdzcilvēku attiecību harmonija (*žen*) 仁.
2. Taisnīgums (*ji*) 义.
3. Rituāli, etiķete, ceremonijas (*li*) 礼.
4. Zināšanas par morāli (*dži*) 智.

Rituāliem bija liela loma konfuciānismā, un tie tika ierakstīti trijās rituālu grāmatās *San li* 三礼⁵.

Kaut arī Cjiņ Šihuan⁶ 秦始皇 imperatora rīkotajās konfuciānisma piekritēju vajāšanās liels daudzums materiālu tika sadedzināts, tomēr daži no tiem ir saglabājušies un nonākuši līdz mūsdienām.

Bērū rituāli bija iedalīti četrās daļās un aprakstīti grāmatā “Ētika un rituāli”. Tās bija: “Bērū ceremoniālais apģērbs” *san fu li* 丧服礼, “Ierēdņa (karavīra) bērū ētikas normas” *ši san li* 士丧礼, “Mirusā izvadīšanas vakara rituāls” 即夕礼 *dzji sji li* un “Ierēdņa (karavīra) ētikas normas pēc apbedīšanas” *ši ju li* 士虞礼.⁷

Kopumā rituālus, kas bija saistīti ar nāvi, var sadalīt deviņās daļās.

1. “Atvadīšanās” *sun džun* 送终.

Šis rituāls nozīmē, ka jābūt blakus tuviniekam, kurš ir uz nāves gultas. Ļoti svarīgi, lai bērni šajā brīdī būtu kopā ar saviem vecākiem. *Sun* 送 nozīmē “pavadīt”, un *džun* “galējais punkts”.⁸ Pavadot vecākus pēdējā ceļā, bērni izrāda savu *sja* 孝 – “ar priekšzīmīgu dēla (meitas) cieņu izturēties pret vecākiem”.⁹ Nepiedalīšanās šajā ceremonijā tiek uzskatīta par lielu grēku.¹⁰ Šajā laikā nedrīkst raudāt, jo tādā veidā var piesaukt nāvi. Raudāt var tikai tad, kad tuvinieks ir nomiris, pie tam to vajag darīt ļoti skaļi, lai paziņotu kaimiņiem par nelaimi ģimenē. Tomēr tas vairāk attiecas uz lauku reģioniem. Tieši šīs tradīcijas dēļ Ķīnā nedrīkst dāvināt pulksteni, jo frāzes *sun džun* 送钟 “dāvināt pulksteni” un *sun džun* 送终 “atvadīšanās ar radnieku, kas ir uz nāves gultas” skan vienādi. Tādā veidā, dāvinot pulksteni, var nejauši novēlēt cilvēkam nāvi.

Saskaņā ar tradīciju, uzreiz pēc tam, kad cilvēks ir nomiris, radniekiem bija jāpaziņo par to īpašai personai, kuru sauca par *jinjanšēn* 阴阳神. Tad viņš atnāca pie mirušā, apskatīja viņu, pārliecinājās, ka viņš ir miris, un noskaidroja nāves

⁴ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 31.

⁵ Trīs rituālu grāmatas 三礼: “Džou valsts rituāli” 周礼, “Ētika un rituāli” 仪礼 un “Rituālu pieraksti” 礼记. Uzskata, ka tās tika sarakstītas *Džanguo* (Karojošo valstu) 战国 periodā (475.–221. g. p. m. ē).

⁶ Cjin Šihuan – Cjiņ 秦 dinastijas dibinātājs, dzīvoja 259.–210. g. p. m. ē.

⁷ Ульянов, М. Ю. *Цинь Шихуан и его армия*. Москва: Восточная коллекция, 2007, с. 335.

⁸ Pildegovičs, P. *Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010, 478. lpp.

⁹ Ibid.

¹⁰ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 73.

iemeslu. Pēc apskates rezultātiem viņš sastādīja īpašu dokumentu (zīmi), kuru iedeva radniekiem. Šo papīru var uzskatīt par sava veida “miršanas apliecību”, kuru bērū laikā pielīmēja pie zārka.¹¹

2. “Mirusā dvēseles saukšana atpakaļ” *džao huņ* 招魂.

Šis rituāls ir saistīts ar priekšstatiem par to, ka dvēsele *huņ* 魂 atstāj mirušā ķermeni un viņa radnieki cenšas pasaukt to atpakaļ un atdzīvināt mirušo.¹²

Drīz pēc nāves viens no radniekiem uzkāpj uz jumta, nostājas ar seju pret ziemeļiem un, turot mirušā apģērbu, skaļi sauc dvēseli atgriezties. Vēlāk šīs drēbes liek virsū mirušā ķermenim, cerot, ka mironis atdzīvosies. Tas ir sava veida izmisuma akts, ar kuru tuvinieki atsakās pieņemt notikušo.

3. “Paziņošana par nāvi” *bao san* 报丧.

Mūsdienu ķīniešu valodā šo procesu sauc *bao san* 报丧 vai *fu gao* 讣告. Šie vārdi ir sinonīmi, un abi nozīmē “paziņot par kāda nāvi”¹³. Atšķirība ir tikai tajā, ka *bao san* lieto vairāk sarunvalodā un *fu gao* – literārajā rakstiskā valodā un to var iztulkot kā “oficiālais nekrologs”.

Uzzinot par tuvinieka nāvi, ķīniešiem ir jāpamet visas savas darīšanas un jāsteidzas uz bērēm. Šo procesu sauc *beņ san* 奔丧 – “steigties uz bērēm”, kur *beņ* 奔 nozīmē “skriet, steigties”. Ja cilvēks tomēr nepaspēj uz bērēm laikā, viņam vispirms ir jāiet uz kapsētu un jāšēro pie mirušā kapa, tikai tad viņš var doties uz mirušā mājām, lai izrādītu savu cieņu un izteiktu līdzjūtību mirušā ģimenei.¹⁴

Trešajā dienā pēc cilvēka miršanas tiek uzaicināti divi orķestri. Ārā pie vārtiem atrodas mazais orķestris, kas sastāv no divām lielām bungām *gu* 鼓, četrām zurnām¹⁵ *suona* 唢呐 un viena vara gonga *luo* 锣. Šis orķestris spēlē skumjas sēru melodijas.¹⁶

Ļoti liela nozīme ir *baogu* 报鼓 bungām, kuru nosaukumu var burtiski tulkot kā “bungas-vēstneši”. Tās parasti atrodas ārā pie vārtiem vai iekšējā pagalmā pretī galvenajai ieejai. Ja mirušais ir vīrietis, tad bungas stāv pa kreisi no vārtiem, bet, ja tā ir sieviete, – pa labi. Bundzinieks sit pa bungām katru reizi, kad ienāk jauns viesis. Ja tas ir vīrietis, viņš sit trīs reizes, bet, ja tā ir sieviete, – divas. Kalpones, dzirdot bingu skaņas, iznāk, lai pavadītu viesus.

Ķīniešu tradicionālās mājas ir uzbūvētas tādā veidā, lai mājas iekšpusē būtu pagalms *juandzi* 院子. Tur atrodas otrs orķestris, kurš sastāv no pūšamajiem instrumentiem un ādas bungām. Kad viesi atnāk pie mirušā izrādīt cieņu un paklanīties, orķestris sāk spēlēt.¹⁷

¹¹ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 31.

¹² Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 73.

¹³ Pildegovičs P. *Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010, 217. lpp.

¹⁴ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 73.

¹⁵ Pildegovičs, P. *Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010, 989. lpp.

¹⁶ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 32.

¹⁷ Ibid.

4. “Mazā ietērpšana” *sjao ljen* 小殮.

Ietērpšanās procedūra sākas jau pirms nāves. Cilvēku, kas ir uz miršanu, proti, pirms nāves, nomazgā, noskuj, nogriež viņam nagus un matus. Pēc tam viņu ietērpj īpašā, iepriekš sagatavotā apģērbā, ieskaitot apakšveļu, virsdrēbes, zeķes un apavus. Šis ir t. s. “ilgmūžības tērps” *šou ji* 寿衣 vai “vecuma tērps” *lao ji* 老衣. Apģērbt un sakārtot cilvēku tikai pēc nāves tradicionāli tika uzskatīts par nepiedienīgu.¹⁸

Ietērpto mirušo noceļ no gultas un liek īpašā vietā virzienā uz ziemeļaustrumiem, parasti uz koka dēļiem. Mutē viņam ieliek dažus rīsa graudus vai papīra naudu. Turīgās ģimenēs tā var būt pērle vai nefrīta gabals. Nabadzīgajās ģimenēs mirušajam mutē ieliek monētu, bet, ja nav naudas, var ielikt arī cukura gabaliņu un tējas lapiņas, ietītas sarkanā audumā.¹⁹ Tas simbolizē mirušā barošanu, lai viņpasaulē viņš nebūtu izsalcis un nepārvērstos par “izsalkušo dēmonu” *e gui* 饿鬼. Šo darbību sauc par *haņ kou* 含口, kas burtiski nozīmē “ieņemt kaut ko mutē”.²⁰

Pēc tam mirušā seju pārklāj ar papīru vai audumu.

5. “Lielā ietērpšana” *da lien* 大殮.

Šī procedūra ir ķermeņa ielikšana zārkā. Tā simbolizē ķermeņa pēdējo mājokli. Zārka izvēlei tiek veltīta ļoti liela uzmanība. Zārkus var nopirkt specializētos “zārku veikalos” *guan pu* 棺铺.

Bagāti cilvēki parasti iegādājas divus zārkus – “iekšējo zārku” *guancai* 棺材, kurš parasti ir daudz dārgāks, un “ārējo zārku” *guo* 槨.

Cilvēki, kuri bija sasnieguši 50 gadu vecumu, paši varēja iegādāties sev zārku jau laicīgi. Zārku var uzdāvināt gados vecākam cilvēkam dzimšanas dienā, bērni var uzdāvināt to vecākiem, bet vīrs – sievai. Šādus iepriekš sagatavotus zārkus sauc par “ilgmūžības zārkiem” *šou cai* 寿材.

Zārkus izgatavo no cieta koka, kas ir izturīgs pret mitrumu. Par vislabākajiem zārkiem tradicionāli tika uzskatīti tie, kuri bija izgatavoti Sičuāņas, Fudzjaņas un Dzjansji provincē. Zārku izgatavošanai vislabākās koksnes ir ciprese un egle.²¹

Zārkam ir jābūt lielam un bez naglām. Ārējo virsmu krāso ar melnu laku – parastiem cilvēkiem, bet ar sarkanu – bagātiem. Zārka iekšiene visiem ir sarkanā krāsā. Uz zārka vāka tiek uzrakstīta informācija par to, no kurienes ir cilvēks, viņa vārds, uzvārds, ar ko dzīves gaitā viņš ir nodarbojies un kad un no kā viņš ir nomiris.²²

2012. gadā līdzās ar augsto tehnoloģiju attīstību sāka parādīties vēl viena tradīcija – uz daudziem kapu pieminekļiem attēlot QR kodu *erveima* 二维码²³, kuru noskenējot var uzzināt to pašu informāciju, kas senāk tika rakstīta uz zārka vāka.

Senatnē periods starp mazo ietērpšanu un lielo ietērpšanu varēja ilgt no trim dienām līdz pat ievērojami ilgākam laikam, kas bija atkarīgs no mirušā statusa un

¹⁸ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 73.

¹⁹ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 32.

²⁰ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 73.

²¹ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 32.

²² Ibid.

²³ Pieejams: <https://baike.baidu.com/item/二维码墓碑/3343407?fr=aladdin> (skatīts 06.09.2020.).

pareģotāju ieteikuma. Mūsdienās tas var notikt pat nāves dienā, bet ne vēlāk kā trešajā dienā. Mūsdienās laika posmu nosaka mirušā ķermeņa uzglabāšanas īsais termiņš, no vienas puses, un, galvenais, lai visi tuvinieki paspētu ierasties – no otras.

Pirms ķermeņa ielikšanas zārkā tajā ieliek koka skaidas vai sausu zāli un tai virsū – audumu, lai cilvēkam būtu mīkstāk gulēt. Mirušā ķermeni arī pārnēs noteiktā veidā: vecākais dēls pietur galvu, jaunākie dēli – ķermeni, rokas un kājas. Ja mirušajam nav bijis daudz bērnu, šajā procedūrā var piedalīties arī radnieki (vislabāk – asinsradnieki). No sākuma zārkā tiek ieliktas kājas un tikai tad ķermenis un galva. Šis rituāls simbolizē “iciešanu zārkā” *džan dže dzjiņ guan* 站着进棺²⁴.

Kad mirušais jau ir zārkā, tajā ieliek dažas viņa mīļākās lietas. Senākajos laikos šis process bija cieši saistīts ar upurēšanu. Kopā ar bagātu un ietekmīgu cilvēku varēja tikt apbedīti ne tikai dārgumi un mākslas priekšmeti, bet arī viņa sieva, konkubīnes, mājdzīvnieki un kalpi (cilvēkus ieraka zemē dzīvus vai arī pēc tam, kad viņi bija izdarījuši pašnāvību). Ar laiku dzīvus cilvēkus sāka aizvietot ar dzīvnieku upuriem vai priekšmetiem. Piemēram, kopā ar Cjiņ dinastijas imperatoru Cjiņ Šihuanu tika apglabāta vesela terakotas armija²⁵ *bin ma jun* 兵马俑. Karavīri un zirgi tika atveidoti dabiskā lielumā, un arheologi uzskata, ka katrs karavīrs ir veidots pēc dzīva parauga – kāda cilvēka, kas dzīvojis pirms 2000 gadu.²⁶

Mūsdienās šai procedūrai ir vairāk simbolisks raksturs un tā nozīmē, ka “mirušā lietas ir ārēji analogiskas dzīvo cilvēku mantām” *ši si žu ši šen* 事死如事生. Visu, kas varētu noderēt mirušajam viņpasaulē, var nopirkt papīra formā. Tagad ceremoniju piederumu veikalos var iegādāties ne tikai papīra naudu²⁷ *dži cjeņ* 纸钱, bet arī papīra mēbeles, datorus, televizorus, mājas un citas lietas, kuras ģimene gribētu uzdāvināt mirušajam.²⁸

Šis rituāls parasti beidzas ar “atvēršanas/iesvētīšanas ceremoniju” *kai guan jiši* 开光仪式, kad mirušā vecākais bērns paņem glāzi karsta ūdens un ar mazu auduma gabaliņu noslauka mirušā acis, degunu, muti un ausis. Tas simbolizē mirušā spēju atkal uztvert pasauli.²⁹

Ja nomirst kāds no vecākajiem ģimenes locekļiem, tad viņa zārks stāv galvenajā istabā pretī ieejai, kas ir ķīnieša mājokļa goda vieta. Ja mirušais ir viens no ģimenes jaunākajiem locekļiem, zārks stāv vienā no sānu istabām.³⁰

²⁴ Šo frāzi var arī iztulkot kā “stāvēt iekš zārkā”.

²⁵ Terakotas armija atrodas Šaņši provincē. Atklāta 1974. gada 29. martā, kad to nejauši uzgāja grupa zemnieku, rokot aku.

²⁶ Ульянов, М. Ю. *Цинь Шихуан и его армия*. Москва: Восточная коллекция, 2007, с. 20.

²⁷ *Dži cjeņ* 纸钱 – rituālam paredzēta papīra nauda (dedzināšanai).

²⁸ Pieejams: http://news.cri.cn/gb/36724/2013/03/27/5431s4065926_4.htm (skatīts 06.09.2020.).

²⁹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 76.

³⁰ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 33.

6. “Stāvēšana goda sardzē” *šou ģin* 守灵.³¹

No mazās ietērpšanās līdz pat zārka iznešanai mirušajam apkārt ir viņa bērni un asinsradnieki. Šo rituālu sauc par “stāvēšanu goda sardzē”, un tādā veidā tuvinieki mēģina aizsargāt mirušo pret “slikto aci” vai “ļauņo garu”.

Kad ķermenis jau ir ielikts zārkā, stāvēšana goda sardzē kļūst vēl stingrāka. Bērni un radnieki pēc kārtas stāv uz ceļiem un sāk apraudāt mirušo. Vīrieši stāv pa labi no zārka, sievietes pa kreisi. Jo vairāk cilvēks raud, jo labāk. Senajos laikos bija pat teiciens “izmisumā plēst savas drēbes” *taņ jun* 袒踊.

Cilvēki, kuri atnāk atvadīties no mirušā, dedzina papīra naudu un “smaržīgās sveces” *šjandžu* 香烛. Dāvanas, kuras viņi atnes, parasti ir iepakotas dzeltenā vai zilā papīrā. Starp dāvanām var būt arī “sēru pāru uzraksti”³² *vaņ lieņ* 挽联, zīda lakati ar piespraustiem papīra hieroglifiem *vaņ džan* 挽幛, kā arī noteikta naudas summa, ko sauc par “ceremoniālo naudu” *li dzjiņ* 礼金.

7. “Pavadišana pēdējā gaitā” *sunzan* jeb *sunbiņ* 送葬/送殡.

Šī rituāla daļa ir galvenā un vissimboliskākā. Agrākos laikos tieši tai veltīja vislielāko uzmanību, jo pēc ķīniešu ģeomantijas *fen šui* 风水³³ noteica apbedīšanas laiku, vietu un kapa izvietojumu.³⁴

Bija gadījumi, kad *jinjaņ šeņ* atļāva apglabāt ķermeni tikai trīs gadus pēc nomiršanas. Visu šo laiku zārks ar ķermeni atradās speciālā vietā budistu klosteros *mjao* 庙. Ja tomēr ģimene neņēma vērā pareģotāja priekšlikumus par apglabāšanas laiku, tad ticēja, ka ģimenē varēja sākties nelaimes, slimības, ugunsgrēki u. tml.³⁵

Mūsdienās *sunbiņ* rituāls parasti sākas ar pēdējo atvadīšanos, kad tuvinieki nometas ceļos un izrāda savu cieņu, dziļi paklanoties mirušajam. Pēc tam viņi iet apkārt zārkam, lai pēdējo reizi paskatītos uz nelaiķi pirms zārka aizvēršanas. Zārku aizver ar vāku un aiznaglo. Tas simbolizē galīgo atvadīšanos no mirušā³⁶. Ķīniešu valodā ir pat frazeoloģisms, kuru var burtiski iztulkot kā “aizverot zārka vāku, izdarīt secinājumus” *gai guaņ luņ din* 盖棺论定. Tas nozīmē, ka galīgo vērtējumu par cilvēku var izteikt tikai pēc viņa nāves.³⁷

Zārku iznes uz rokām, noliekot to uz īpašas dēļu “gultas” ar nosaukumu *gančuan* 杠床.

Ja mirušajam nav radnieku, viņu apglabā par valsts līdzekļiem un zārku nes tikai divi cilvēki. Nabadzīgus mirušos nes četri vai astoņi cilvēki, bet bagātus – 16, 32, 48 vai 64 nesēji. Senatnē vietvalžus un ierēdņus nesa 80 cilvēki un viņu

³¹ Pildegovičs, P. *Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010, 657. lpp.

³² *Vaņ lieņ* 挽联 – parasti tie ir divi vai trīs balta auduma gabali, uz kuriem tiek rakstīti melni hieroglīfi, kurus piekarina pie mājas altāra.

³³ *Fen šui* 风水 – priekšstatu sistēma par apkārtnes un debespušu iespaidu uz cilvēka dzīvi un likteni; pēc apkārtnes apstākļiem labvēlīgākās dzīves un kapavietas noteikšana (Pildegovičs, P., 174. lpp.).

³⁴ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 77.

³⁵ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 33.

³⁶ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, 77.

³⁷ Pildegovičs, P. *Lielā Ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010, 768. lpp.

nestuvēm bija speciāls nosaukums – *dulungan* 独龙杠, kur *du* 独 nozīmē “viens” un *lun* 龙 – “pūķis”. Tāpēc uz šādām nestuvēm bija pūķa attēls.³⁸

Pirms zārka pacelšanas vecākais dēls paņem bļodu, kura stāv pie zārka un kurā tika dedzināta papīra nauda un smaržīgās sveces, un sit to pret grīdu. Šīs ceremonijas nosaukums ir “bļodas mešana” *šuai paņ* 摔盘, un pati bļoda simbolizē mirušā traukus. Uzskata: jo vairākos gabalos saplīsis bļoda, jo vieglāks ceļš būs uz kapavietu.³⁹

Bēru procesijas secība ir šāda: priekšā iet mirušā vecākais dēls, kurš rokās tur sēru karogu *faņ* 幡, un aiz viņa iet citi dēli (ja ir). Vienam no tiem rokā ir plāksnīte ar mirušā vārdu *lin pai* 灵牌, tad seko zārks ar mirušo, aiz kura iet orķestris, tad seko radnieki un tuvinieki, pie kam vīrieši iet priekšā un sievietes – aizmugurē.⁴⁰

Pa ceļam tiek izpildītas sēru melodijas un cilvēki neapstājoties skaļi raud. Procesijas priekšā met rituāla naudu. Dažos Ķīnas rajonos mirušā draugi un paziņas sagatavo viņa tuviniekiem “tējas galdu” *ča džuo* 茶桌 un “galdu ar sēru uzkodām” *lu dzji* 路祭. Pirmajā gadījumā mirušā tuviniekiem dod padzerties ūdeni un viņiem ir jāpaklanās ar pateicību; otrajā gadījumā procesija uz brīdi apstājas, zārku liek uz zemes un cilvēki, ēdot uzkodas, piemin mirušo.⁴¹

Dažās vietās ir tradīcija dedzināt rituāla naudu pie krustceļiem un klosteriem, tādā veidā ziedojot naudu šo vietu gariem, dedzināt petardes, lai tos godinātu. Bēru procesijas dalībnieki, kas atbild par šo rituālu, iet zārkam pa priekšu.⁴²

Ķīnā pastāv leģenda par to, ka dieviete *Nuva* 女娲 radīja cilvēkus no māla, tāpēc ķīniešu saprātne atgriešanās zemē pēc nāves ir dabisks process, ķīniešu valodā ir pat izteiciens *žutuvejaņ* 入土为安, ko var iztulkot kā “ieguldot zemē, kļūst mierīgs”.

Apbedīšanas vietu *mu* 墓 (bieži jau pirms nāves) izvēlas *fenšui* speciālists. Vietas noteikšanai ir ļoti liela nozīme, jo, pēc ķīniešu uzskatiem, ja ķermenis netiks apglabāts saskaņā ar tradīcijām vai arī ja cilvēks ir miris tālu no dzimtās mājas vai ģimenes, it īpaši, kad ģimene nezina vai neuztraucas par miršanas faktu, cilvēka dvēsele var kļūt par *guhunjegu* 孤魂野鬼 – “klaiņojošo spoku”.^{43, 44}

Kad ir izvēlēta kapavieta un bedre *muken* 墓坑 jau ir izrakta, tajā ieliek zārku un vecākais dēls ar lāpstu ieber zemi, pēc tam zemi ar lāpstu ber citi. Kad zārks ir aizbērts, vecākais dēls iesprauž zemē sēru karogu, un tas apzīmē apbedīšanas ceremonijas beigas.⁴⁵

³⁸ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 34.

³⁹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 77.

⁴⁰ Quinsee, C., Fancher, G. *Nationalities in China*. Anhui: APG Time, 2010, с. 9.

⁴¹ Ibid.

⁴² Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 38.

⁴³ Šādu definīciju var atrast “Kansji vārdnīcā” (*Kansji dzidieņ* 康熙字典 – klasiskā ķīnizīmju vārdnīca, kurā bija apmēram 49 tūkstoši ķīnizīmju ar aprakstiem. Šī vārdnīca tika sastādīta Cjin 清 dinastijas laikā, kad valdīja imperators ar devīzi Kansji 康熙). Kopumā vārdnīcā tika pieminēti ap 14 garu nosaukumu, bet spoki, atkarībā no tā, kādā veidā cilvēks ir nomiris, bija iedalīti vēl astoņās kategorijās.

⁴⁴ Де Гроот, Я. *Демонология Древнего Китая*. Москва: Евразия, 2000, с. 41.

⁴⁵ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 79.

Pēc bērēm uz mājām tiek atnesta koka plāksnīte *mudžu* 木柱, ko sauc par “senču plāksnīti”. To parasti taisa no kastaņkoka, un uz tās ir uzrakstīts mirušā vārds, dzimšanas un miršanas laiks. Bēru ceremonijā to tradicionāli nesa četri cilvēki uz speciāla palankīna ar nosaukumu “dvēseles palankīns” *huņczjao* 魂轿, bet pirms tā tika nests mirušā portrets (mūsdienās – fotogrāfija), kuru pēc bērēm arī atnes uz mājām.⁴⁶

Mājās plāksnīti liek uz senču altāra, bet bildi – speciālā kastē, kur atrodas citu senču portreti. Lunārā gada 12. mēneša 30. datumā bildes izņem no plaukta un izliek pie ģimenes altāra. Visā šajā periodā uz šī altāra pie bildēm liek arī augļus un cepumus.

Dažos Ķīnas rajonos ceļu no kapsētas pavada atšķirīgas tradīcijas. Piemēram, Ķīnas dienvidos var sastapt “atgriešanās sarkanajā” *linhungui* 领红归 rituālu. Tas nozīmē, ka vecākais dēls, kuram mugurā no sākuma bija balts (sēru) tērps, pēc apbedīšanas ceremonijas apliek pa virsu sarkanu audumu un atgriežas (mājās) tajā. Ķīniešu kultūrā sarkanā krāsa simbolizē dzīvību un ir teiciens “Baltais aiziet, sarkanais atgriežas” *bai cju, hun gui* 白去, 红归.

Vēl viens rituāls pēc apbedīšanas ar nosaukumu “šuifen koki” *šuifenšu* 水风树 ietver divu koku (visbiežāk priedes) nociršanu netālu no kapavietas. Šos kokus atnes pie mājas un liek pie vārtiem kā aizsardzības līdzekli (pret ļaunajiem gariem).

8. Sēru mielasts – *čibaisjdzju* 吃白喜酒.

Atgriežoties mājās, sākas piemiņas mielasta ceremonija, kurā piedalās visi radnieki un visi apbedīšanas ceremonijas dalībnieki. Kopš seniem laikiem bērū mielastā bija pieņemts ēst veģetāru pārtiku, tāpēc šo rituālu sauc par “ēst tofu ēdienu”⁴⁷ *či doufu faņ* 吃豆腐饭.

Šī tradīcija ir cieši saistīta ar Konfūcija mācības sekotāju Jue Ji⁴⁸ 乐毅. Leģenda vēsta: kad Jue Ji tēvs kļuva vecs, viņam bija ļoti grūti ēst cietus produktus, tāpēc dēls, rūpējoties par savu mīļoto tēvu, izdomāja jaunu veselīgu un mīkstu produktu – tofu. Cilvēki apbrīvoja viņu un nosauca šo produktu par “ilgmūžības tofu” *čanšou doufu* 长寿豆腐. Tieši tāpēc tofu kļuva par piemiņas mielasta neatņemamu sastāvdaļu.⁴⁹

Ceremoniālais ēdiens dažādos Ķīnas rajonos var atšķirties. Galvenokārt tas bija saistīts ar klimatu un vietējiem produktiem, ka arī ar atšķirīgām tādu etnisko grupu ierāžām, kuras dzīvoja blakus ķīniešiem un kuru kultūra bieži ietekmēja ķīniešu tradīcijas⁵⁰. Piemēram, Džedzjanas provincē, ja mirušajam bija vairāk nekā 70 gadu, ir tradīcija viņa piemiņai gatavot īpašu “ilgmūžības zupu” *čanšoutan* 长寿汤. Šo zupu gatavo bērū dienā no paša rīta, un tās pamatā ir gaļas buljons.

⁴⁶ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 38.

⁴⁷ Tofu (豆腐 *doufu* – “sojas biežpiens”) ir biežpienam līdzīgs sarecinātu sojas olbaltumvielu produkts. To gatavo no sojas piena, ko iegūst no sasmalcinātām un izmērcētām sojas pupiņām. Sojas pienu sarecina ar magnija sulfātu, magnija hlorīdu, citiem mikroelementiem, augļu etiķi vai skābi.

⁴⁸ Jue Ji – Jaņ 燕valsts karavadonis “Karojošo valstu” periodā (475.–221. g. p. m. ē.).

⁴⁹ Готлиб, О. М. *Этимология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 80.

⁵⁰ ҚТR kopā dzīvo 56 etniskās grupas, lielāko daļu no tām veido tieši Haņ tautas pārstāvji. Citu etnisko grupu pārstāvjus parasti dēvē par *šaosuminzu* 少数民族 – etniskām minoritātēm.

Mīrušā viesiem piedāvā arī “ilgmūžības pupas” *čansoudou* 长寿豆. Šie cienasti ir kā novēlējums viesiem “dzīvot ilgāk un laimīgāk” *tieņfu tieņšou* 添福添寿. Pēc sēru mielasta atlikušās pupas atdod kaimiņu bērniem, novēlot laimi un veiksmi.

9. “Septiņi periodi” (sēras) – *dzuo cji* 做七.

Ķīniešu sēru rituālus stipri ietekmēja budisms, kur tiek uzskatīts, ka sēru periods ir septiņas dienas. Pilns sēru periods ir 49 dienas, septiņi cikli pa septiņām dienām. Katrā no septiņiem periodiem ir savi rituāli, bet galvenais rituāls ir tieši pirmā perioda laikā. Septītajā dienā pēc nāves visi tuvinieki uzvelk baltus apģērbus, nopērk papīra zārku, uzliek tāfelīti ar mirušā vārdu un sākas apraudāšanas un atvadīšanās ceremonija. Sēru mielasts šajā dienā notiek pēcpusdienā no plkst. 15.00 līdz 16.00, un uz galda papildus uzliek divus traukus, divus irbulīšus un vienu irbulīti atsevišķi. Uzskata, ka mirušā dvēsele atnāk kopā ar pavadoni no viņpasaulē *čažeņ* 差人. Mīrušā tuvinieki grib, lai viņš apēstu vairāk, tāpēc pavadonim tiek dots tikai viens irbulītis. Pirmajā ciklā mielasts ir liess un sastāv tikai no viena ēdiena.⁵¹ Ar katru ciklu pavadoņu daudzums palielinās, tāpēc ir jāgatavo vairāk trauku, taču katram pavadonim atkal tiek dots tikai viens irbulītis.

Ļoti liela nozīme ir piektajam periodam. Viss notiek ļoti svinīgi, jo uzskata, ka tieši šajā dienā dvēsele sasniedz “jauno pasauli”. No paša rīta visi uzvelk sēru apģērbu, iededzina smaržīgās sveces un dedzina rituālo papīra naudu. Pusdienlaikā notiek svētku mielasts, kurš sastāv no pieciem ēdieniem.⁵²

Sestais periods atšķiras ar to, ka sēru galda ēdienus gatavo sievas radinieki vai kaimiņi. Ķīniešiem ir pat teiciens “Sestajā periodā nedrīkst ēst mājas ēdienu” *liu cji bu čī dzja sjan faņ* 六七不吃家乡饭.

Sēru laiks ir atkarīgs no cilvēku radniecības pakāpes. Uzskata, ka bērniem ir jāsežo 3 gadi pēc vecāku miršanas *čuansjao* 穿孝, jo, kad bērni ir maziņi, tie līdz 3 gadu vecumam ir “uz vecāku rokām”. Dažreiz šo periodu saīsina līdz 27 mēnešiem. Precēta meita sežo par vecākiem vienu gadu, vīrs par sievu – vienu gadu, bet sieva par vīru – visu savu dzīvi.⁵³

Pēc vecāka radnieka nāves vīriešiem nebija atļauts skūties vienu mēnesi.

Nāves vēstneši un aizliegumi

Ķīniešiem, tāpat kā arī citām tautām, ir noteiktas bailes pirms nāves un ir zīmes, pēc kurām ķīnieši secina par nāves tuvumu.

- Ķīnieši uzskata, ka maziem bērniem ir spēja redzēt viņpasauli. Šo spēju sauc par “tīru redzi” vai “acu skaidrību” *jendzjin dzjin* 眼睛净. Tāpēc, ja bērns negrib nākt klāt gados vecākam cilvēkam, tā ir ļoti slikta zīme.
- Ir teiciens: “Ja tava seja ir kļuvusi melna, tad tu nedzīvosi vairāk par pusmēnesi” *lieņ fa hei, bu guo baņ jue* “脸发黑, 不过半月”.
- Ja cilvēkam pietūkst galva vai kājas, drīz atnāks nāve. Tautā runā: “Vīriešiem bail uzvilkt apavus, bet sievietēm bail uzvilkt cepuri” *naņ pa čuaņ sje*,

⁵¹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 82.

⁵² Ibid.

⁵³ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 38.

nju pa dai mao 男怕穿鞋，女怕戴帽. Šeit ar apaviem ir domātas stipri pietūkušās kājas, tik lielas, it kā kājās būtu apavi, bet ar cepuri ir domāta galvas tūska.

Vieta un laiks, kur un kad cilvēks ir nomiris, ir ārkārtīgi svarīgi. Piemēram, ja cilvēks nomirst kādā no sāna istabām (un tā nav guļamistaba vai viesistaba), tā ir ļoti slikta zīme, jo mirušā gars var palikt tajā istabā uz mūžu. Tādēļ pēc nomiršanas ķermenis pēc iespējas ātrāk jānes uz viesistabu vai guļamistabu, bet gulta, uz kuras viņš ir nomiris, jāsadedzina.

- Ja cilvēks ir tuvu miršanai un guļ uz vilnas segas, tad pirms nāves ir obligāti jānoņem sega, jo valda uzskats, ka viņa gars var pārvērsties par to dzīvnieku, no kura vilnas ir darināta sega. Ķīnieši saka: “Ja pirms pēdējās elpas nenoņēms segu, nākamajā dzīvē būs grūti pārdzimt par cilvēku” *duaņ cji bu čou džāņ, lai ši dzje naņ džuaņ žeņ* 断气不抽毡，来世界难转人.
- Pastāv arī *Liu saņ duņ* 留三顿 paraža, kas burtiski nozīmē “atstāt trīs porcijas”. Ķīnieši domā: ja cilvēks nomirst no rīta un nepaspēj apēst visu, kas bija sagatavots dienai, tad šis ēdiens paliek “dzīvajiem” ģimenes locekļiem un tā ir ļoti laba zīme. Tas nozīmē, ka ģimeni gaidīs veiksmē un labklājība. Bet, ja cilvēks nomirst vakarā vai kādu svētku laikā (it īpaši Pavasara svētku⁵⁴ laikā), – tā ir slikta zīme.⁵⁵

Ķīniešu kultūrā ļoti liela nozīme ir skaitļiem. Arī kad runa ir par nāvi, datums, vecums un laiks ir ļoti svarīgi. Ķīnieši uzskata, ka daži cilvēka dzīves periodi ir īpaši bīstami.

- Par ļoti liktenīgu vecumu tiek uzskatīts vecums, kas ietver ciparu 9. Ir arī tādi jēdzieni ka “atklātais/skaidrs devītnieks” *min dzju* 明九 un “paslēptais devītnieks” *aņ dzju* 暗九. “Atklātais devītnieks” ir jebkurš gadu skaits, kur parādās devītnieks, piemēram 9, 19, 91 utt. “Paslēptais devītnieks” ir vecums, kur gadu skaits dalās ar 9, piemēram, 18, 36, 81 utt. Pie tam vecums ar “paslēpto devītnieku” ir bīstamāks nekā ar “atklāto devītnieku”.
- Par nāves riska gadu skaitu uzskata 23 gadu vecums, to sauc par *luo čen guaņ* 罗成关. Luo Čen ir cilvēka vārds, un pēc leģendas viņš nomira tieši 23 gadu vecumā.

Senos laikos uzskatīja, ka, tieši sasniedzot 23 gadu vecumu, pie cilvēka var atrāpot čūska, kas gribēs pamērities ar cilvēku: kurš no viņiem ir garāks. Ja cilvēks ir īsāks par čūsku, kas nozīmē, ka viņš nomirs. Tāpēc agrāk cilvēkam, kas ir sasniedzis 23 gadu vecumu, gultā lika garu bambusa nūju, lai piemānītu čūsku. Čūskas parādīšanās mājās tika uzskatīta par ļoti sliktu zīmi, jo tas nozīmēja, ka mājās būs mironis.⁵⁶

- Ķīniešu valodā ir teiciens “66 gadu vecumā Jeņ Van⁵⁷ grib ēst gaļu” *nieņ dzji liu ši liu, jeņ van jao čī zou* 年纪六十六，阎王要吃肉. Šajā teicienā

⁵⁴ Ar “Pavasara svētkiem” šeit tiek domāts “Ķīniešu Jaunais gads”, jo ķīniešu valodā šo svētku nosaukumu veido hieroglīfi *čuņ* 春 (pavasaris) un *dzje* 节 (svētki). Pavasara svētkus svin no pirmā mēneša 1. līdz 15. datumam pēc lunārā kalendāra.

⁵⁵ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 83.

⁵⁶ Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 40.

⁵⁷ Jeņ Van 阎王 – mitoloģiskais elles valdnieks.

ir pārbaudījums cilvēkam, kas ir sasniedzis 66 gadu vecumu. Ķīnas ziemeļaustrumos viņam gatavo 66 pelmeņus, un, ja viņš var tos apēst, tad uzskata, ka viņš dzīvos ļoti ilgi; citos rajonos gatavo gaļu, sadalot to 66 gabalos, un šo gabalu apēšana simbolizē cilvēka pāriešanu uz citu dzīves posmu.

- “73, 84 – Jeņ Van neuzaicinās, iesi pats” *cji ši saņ, ba ši si, jeņ van bu cjin, dzi dzji cju* 七十三, 八十四, 阎王不请自己去. Šis frazeologisms nozīmē, ka 73 un 84 gadu vecums cilvēkiem ir ļoti bīstams tāpēc, ka Konfūcijs nomira tieši 73 gadu vecumā, bet 84 gados – cits ķīniešu domātājs – Mendzi⁵⁸. Cilvēkiem, kuri svin savu 73. vai 84. dzimšanas dienu, parasti dāvina dzīvu karpu ar labas veselības novēlējumiem.⁵⁹

Katrs bērū rituāls ir ļoti simbolisks, katra detaļa ir ļoti svarīga un ir arī tabu. Šeit autore apkopojusi visizplatītākos no tiem.

- Mirušā apģērbu skaits nedrīkst būt deviņi un nedrīkst būt pāra. Apģērbs nedrīkst būt no kažokādas vai vilnas, jo tad dvēsele nākamajā dzīvē var pārvērsties par dzīvnieku.
- Cilvēks, kurš “paziņo par nāvi” *bao san* 报丧, nedrīkst ieiet mājā vai pagalmā; paziņojot par nāvi, viņam ir jāklauvē visiem neatkarīgi no vecuma un dzimuma. To sauc par *sjao dzi tou, maņ dzjie liu* 孝子头, 满街流. Dienvidu rajonos cilvēks, kurš paziņo par nāvi, staigā ar atvērtu lietussargu neatkarīgi no laika apstākļiem, jo uzskata, ka mirušā gars iet kopā ar viņu un viņš ir jāapsedz.
- Papīru, kuru liek uz mirušā sejas uzreiz pēc tam, kad ir atnākuši visi radnieki, nekādā gadījumā nedrīkst aiztikt ar rokām. To noņem pirms zārka atvēršanas ar vēdekļa palīdzību.
- Kad zārku iznes no mājās, starp pavadoņiem nedrīkst būt tādi cilvēki, kuri dzimuši vienā datumā ar mirušo, kā arī nedrīkst būt grūtnieces. Tiek uzskatīts, ka mirušā gars var iemiesoties vēl nedzimušā bērna ķermenī.
- Nedrīkst pieļaut, lai pie mirušā ķermeņa atrastos kaķis, jo kaķis var pārvērst mirušā dvēseli par dēmonu.⁶⁰

Laika apstākļiem bērū laikā arī bija ļoti liela nozīme.

- Ķīnieši saka: “Ja zārkam pa virsu ir lietus pilieni, tad bērniem un mazbērniem nebūs segas apsegties” *ju da guaņ cai gai, dzi suņ mei jou bei žu gai* 雨打棺材盖, 子孙没有被褥盖. Vai arī: “Lietus sit pa zārku, paaudze pēc paaudzes būs nabadzīgas” *ju da lin, bei bei cjon* 雨打椁, 辈辈穷. Taču, ja lietus sākas tikai pēc apbedīšanas, to uzskata par ļoti labu zīmi: “Ja lietus līst virs kapa – paaudze aiz paaudzes būs bagātas” *ju da mu, bei bei fu* 雨打墓, 辈辈富.
- Pēc apbedīšanas tuvinieki cer, ka mirušā dvēsele pēc iespējas ātrāk varēs “iegult zemē un atrast mieru” *žu tu vei aņ* 入土为安, tādēļ pēc kapa sakārtošanas visiem obligāti ir jāapiet tam trīs reizes apkārt. Šo rituālu sauc “Trīs apli ap kapu, lai spoks neiet līdzī” *žao mu saņ džou, ši guei bu džui* 绕

⁵⁸ Mendzi 孟子 – ķīniešu filozofs 372.–289. g. p. m. ē.

⁵⁹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 85.

⁶⁰ Ibid.

墓三周，使鬼不追。Pēc tam ir jāsteidzas uz mājām, bet nekādā gadījumā nedrīkst atskatīties. Kad cilvēki atgriežas mājās, ir jānomazgā rokas, un dažos reģionos to dara ar alkoholu. Pēc tam dedzina smaržīgās sveces. Ja ir kāds parāds, tas pēc iespējas ātrāk ir jāatdod, pievienojot noteiktu nepāra skaitļa naudas summu.⁶¹

- Ja cilvēks ir nomiris tālu no mājas, viņu ved ratos, aiz kuriem grozā ir balts gailis. Baltā krāsa un skaļā gaiļa balss atbaida ļaunos garus un neļauj tiem iemājot mirušā ķermenī.⁶²
- Ķīnieši uzskata, ka baltas vistas, balti suņi un balti kaķi atbaida ļaunos garus, tāpēc Ķīnas laukos nereti var satikt daudz baltu mājdzīvnieku. Tas visvairāk attiecas uz ciematiem, kuri atrodas kalnu tuvumā, jo Ķīnā kopš senatnes pastāv uzskats, ka neparastās būtnes un gari mīt tieši kalnos.
- Ja uz cilvēka māju atlido sikspārnis, mājas iemītniekiem drīz būs laime. Ķīniešu valodā vārds “sikspārnis” tiek izrunāts kā *fu* 蝠, kas pēc skaņas ir ļoti līdzīgs vārdam “laime” *fu* 福. Tāpēc šī dzīvnieka parādīšanos mājās uztver kā ārkārtīgi labu zīmi. Bērū procesijā uz mazu bērnu apģērba bieži var redzēt sikspārņu attēlus. Tāpat uzskata, ka sikspārnis palīdz atvieglot ciešanas.
- Ja pie mājas ir vārna, kas sāk ķērkēt mājas virzienā, drīzumā mājās būs nelaime.⁶³
- Ja uz mājas jumta lakstīgala vij ligzdu, tā ir laba zīme, bet, ja tā pamet ligzdu, jāgaida nelaime.

Ķīnas teritorijā vēl mūsdienās dzīvo 56 tautības un senatnē pie varas ne vienmēr bija ķīniešu valdnieki (piemēram, valdīja mongoļu Juaņ⁶⁴ vai mandžūru Cjin⁶⁵ dinastija), dažādu tautību kultūras ietekmēja cita citu un dažādos reģionos bērū tradīcijas var stipri atšķirties.

Secinājumi

Senatnē Ķīnā cilvēki vairāk uzmanības pievērsa aizkapa dzīvei un gatavoja visu, lai cilvēka dvēselei tur būtu labi. Ar budisma ienākšanu un idejām par reinkarnāciju cilvēku priekšstatī par nāvi nedaudz mainījās, bet galvenais, ka starp šīm idejām nav nekādu konfliktu, kopā sadzīvo dažādi rituāli un paražas, lai atvieglotu cilvēku bēdas. Kad mājās ir nelaime, cilvēki ir gatavi izdarīt visu, lai viņu tuvnieks varētu ātrāk atrast ceļu uz “labāku pasauli”. Un, kaut arī ĶTR 21. gadsimtā ir viena no valstīm ar visstraujāko attīstību, tauta joprojām aktīvi saglabā senos rituālus un seko savu senču tradīcijām.

⁶¹ Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018, с. 85.

⁶² Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999, с. 39.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Juaņ dinastija 元朝 – mongoļu dinastija. Valdīšanas laiks – 1279.–1368. g.

⁶⁵ Cjin dinastija 清朝 – mandžūru dinastija. Valdīšanas laiks – 1644.–1911. g.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Pildegovičs, P. *Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca*. Pekina: The Commercial Press, 2010.
2. Quinsee, C. Fancher, G. *Nationalities in China*. Anhui: APG Time, 2010.
3. Баранов, И. Г. *Верования и обычаи китайцев*. Москва: Муравей-Гайд, 1999.
4. Васильев, Л. С. *Культы, религии, традиции в Китае*. Москва: Ломоносов, 2001.
5. Готлиб, О. М. *Этнология Китая (ханьцы)*. Москва: ВКН, 2018.
6. Де Гроот, Я. *Демонология Древнего Китая*. Москва: Евразия, 2000.
7. Кравцова, М. Е. *История культуры Китая*. Санкт-Петербург: Лань, 2003.
8. Малявин, В. В. *Китайская цивилизация*. Москва: Дизайн, 2000.
9. Маслов, А. А. *Китай и китайцы*. Москва: РИПОЛ классик, 2014.
10. Мыщик, А. П. *214 ключевых иероглифов в картинках с комментариями*. Санкт-Петербург: Каро, 2013.
11. Ульянов, М. Ю. *Цинь Шихуан и его армия*. Москва: Восточная коллекция, 2007.

INTERNETA AVOTI

1. <https://baike.baidu.com/item/中国的丧礼/19155704?fr=aladdin> (skatīts 06.09.2020.).
2. http://news.cri.cn/gb/36724/2013/03/27/5431s4065926_4.htm (skatīts 06.09.2020.).

Summary

In ancient China, people paid more attention to the afterlife and prepared everything to ensure that the human soul would fare well there. With the advent of Buddhism and ideas about reincarnation, people's notions about death changed somewhat. However, the main consideration is that there is no conflict between these ideas, – various rituals and customs coexist to alleviate human sorrows. When there is a misfortune at home, people are ready to do everything so that their loved one could find the way to a “better world” faster. Moreover, although in the 21st century the PRC is one of the countries with the fastest development, the nation still actively safeguards the ancient rituals and follows the traditions of its ancestors.

Keywords: *death, funeral rites, Han nationality, Chinese customs.*